

Fira de la Freixneda

ASCUMA va estar present, un any més, a la mostra d'antiguitats d'aquesta vila amb una parada de llibres i altres produccions de l'associació. [p. 4]

Peatge al Parrissal

L'Ajuntament de Beseit ha decidit cobrar, per raons mediambientals, 3 euros als cotxes i 1,5 euros a les motos que visiten aquest paradís natural. [p. 5]

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Poesia intercultural

L'IES Baix Cinca i altres entitats de Fraga organitzaren una jornada on els alumnes barrejaren textos en diverses llengües, amb música i gastronomia. [p. 8]

Entrevista: Aleix Ortuño

Hugo Sorolla conversa amb aquest escriptor barceloní amb arrels saidinenques sobre la seua obra i el món literari en general. [p. 10 i 11]

Sant Jordi amb Desideri

[p.7]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 8 Baix Cinca
- 10 Entrevista: Aleix Ortuño
- 12 Ribagorça
- 13 Llitera
- 15 Cultura
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 Països Catalans
- 19 Opinió: Contrafur! Es poden aturar els canvis previstos a la Llei de Llengües

Imatge coberta: Desideri Lombarte revisant uns lligalls (Arxiu familiar)

TEMPS DE FRANJA digital 3

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isa Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsfranja@orange.es

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, José Miguel Gràcia, M. D. Gimeno, Carles Sancho.
 El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.
 La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espluga, Glòria Francino i Josefina Motis.
 Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Pep Labat i Sigrid Schmidt Von der Twer.

Revisió i confecció titulars de portada:

Màrio Sasot.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roours:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Lloanxa a dos eminentes lingüistes d'Aragó

(A l'avió de tornada de Buenos Aires em trobo, cosa rara, amb un diari de Saragossa on puc llegir –alguna cosa havia vist per internet– que Rudi i Biel estan plenament d'acord de reformar la Llei de Llengües en breu per eliminar la paraula «català», entre altres modificacions. Sense pensar-ho dues vegades hem poso a escriure unes «jotetes», les quals no passaran mai als llibres de literatura, però ben bé podrien cantar-se algun dia a la Plaça del Pilar).

Ja no ens calen més lingüistes a la Franja d'Aragó, amb Rudi, la presidenta i amb el Biel allà a les Corts.

Els si que en saben de llengües, tots dos són més que doctors, si oficialment no estudiaren, *cum laude* els hi dono jo.

Després de passar molts anys per la Franja i el voltant, han descobert que la llengua ni és, ni és sembla al català.

Poble a poble, vila a vila a la gent han escoltat. Lloc a lloc també al Mesquí diferències han trobat.

«De què ens serveix un lingüista, un filòleg o escriptor, quan la incultura del poble és la saviesa millor?»

«Com pot ser una llengua pròpia el català a l'Aragó, si el parlen a Catalunya i no volen ser espanyols?»

Diputació de Lleida

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCOS

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Els lingüistes del pepé més els lingüistes del par han descobert les mil llengües orientals i occidentals.

Vinc de nit i vinc de lluny d'un país que parlen rar: «Escribinos, che, boludo, si el pibe probá y ganá».

Amb les llums mig apagades: «Si en el futuro sos dos y tenés sube del subte egresala y paga vos»

Si el Biel i la Rudi saben la conversa que he escoltat, diran que espanyol no sembla per tant serà català.

No cal que parlem mal d'ells, amics i lectors del bloc, anomenem-los «lingüistes», «filòlegs», «cultes doctors».

I amb aquesta m'acomio sense cap ressentiment que se'l guardin els del par, i la facao i el pepé.

José Miguel Gràcia
 La Codonyera

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsfranja@orange.es

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsfranja@orange.es

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

La crisi com a excusa

La crisi, que està afectant seriosament a tots els sectors socials, no deixa incòmode als àmbits culturals, i el de les llengües patrimonials aragoneses no són una excepció. Si a Aragó les llengües minoritàries (l'aragonès i el català) mai han gaudit d'un entusiasta favor per part dels diferents governs autònoms, a hores d'ara, l'actual executiu autonòmic del PP-PAR ha trobat en la crisi econòmica l'excusa perfecta per a tallar de soca-rel el tímida reconeixement que aquestes llengües van obtenir en la legislatura anterior, amb la Llei d'Ús, Protecció i Promoció de les Llengües pròpies d'Aragó, paralitzant en sec la seua aplicació, esterilitzant el funcionament d'òrgans com el Consell Superior de les Llengües i suspent alguns dels programes i activitats que ja estaven en marxa des de feia temps. Entre altres temes ha quedat en suspens la declaració de les zones d'utilització de les llengües pròpies. El termini de presentació per part del Consell Superior de Llengües d'una proposta en aquest sentit expira a finals d'aquest any, segons la Llei vigent. El «mapa» d'ús d'aquestes llengües facilitaria l'ús públic i escrit en català o aragonès en les relacions amb les diferents administracions aragoneses. Alguns Ajuntaments, com el de Fraga, al·leguen la falta d'aquesta relació de zones d'ús històric d'aquestes llengües per a no contestar les cartes i sol·licituds que els fan arribar l'IEBC i altres entitats.

Junt amb la paralització d'aquestes i moltes altres actuacions jurídiques i legals que s'haurien d'haver desenvolupat des de la celebració de les eleccions autonòmiques i l'accés del nou govern regional, aquest ha aplicat substancials retallades en els pressupostos de 2012 en apartats referits a les llengües.

La consellera d'Educació, Cultura i Esports, Dolors Serrat, ja va anunciar als membres del CSL que «no hi havia diners per a la política lingüística aragonesa». Com a pas previ, a més de l'eliminació del

Projecte d'Animació «Jesús Moncada» s'han dut a terme substancials reduccions pressupostàries en l'apartat de Formació del Professorat que afecten les llengües no oficials. Els seminaris de professors de català i aragonès es continuen realitzant, però fora dels dies i horaris lectius, bàsicament els dissabtes, la qual cosa obliga els professors, molts dels quals ja es desplacen lluny del seu domicili durant els dies laborables, a sacrificis suplementaris. D'altra banda, l'Escola d'Estiu de Fraga, podria deixar de celebrar-se el proper curs.

Però el que preocupa més que les dràstiques retallades econòmiques és la desvalorització moral i cultural que pretén donar el govern a aquestes malaurades llengües en una possible reforma de l'actual Llei, considerant-les com a meres modalitats lingüístiques inconnexes sense especificar a quins sistemes lingüístics pertanyen.

Una mostra i un avanç d'aquest tracte groller, infamant i paterna-

lista que el govern regional pretén aplicar al patrimoni lingüístic que hauria de protegir és l'enfocament que el programa de la televisió autonòmica «Bien dicho» dona al fet lingüístic dels parlars locals sense aclarir a quina llengua pertanyen. S'imaginen a un conductor d'un programa esportiu que no tingués la més mínima noció de les regles de l'esport que narra? Doncs en el cas de les llengües, tot s'hi val, i la presentadora d'aquest programa, María de Miguel, escolta «carxofes» a Aiguaviva i diu que li sona a alemany i sent la paraula fusta i pregunta als parlants si això és un fuet, i per unes estranyes coincidències troba una encara més estranya connexió veneciana amb la llengua d'Aiguaviva, tot menys a la llengua que parlen: el català. Aquesta periodista, junt amb els «experts» lingüístes que surten en el programa i la resta de l'equip, i els directius d'Aragó TV ens estan assenyalant el dur camí que ens espera.

Assemblea d'ASCUMA

// LLUÍS ROIG

El matí del dia u d'abril del 2012 va tenir lloc l'Assemblea General Ordinària de l'exercici 2011 de l'Associació Cultural del Matarranya. Després de l'exhaustiu informe del president, Josep Maria Baró, sobre les activitats i fets més destacables del 2011, es van presentar les activitats per al 2012. Tant les publicacions realitzades com les previstes per a l'any en curs van ser presentades per Maria Dolores Gimeno, vicepresidenta primera. Posteriorment el Tresorer va comentar el Compte de Resultats i Balanç, els quals van ser aprovats unànimement pels assistents. Tot i que els efectes de la crisi econòmica s'han fet sentir en la reducció de subvencions, la qual cosa limita l'actuació de l'Associació, no van faltar noves idees i projectes per part dels assistents i la Junta per a mantenir ben viva l'ASCUMA.

Amb un dinar de germanor es va tancar la jornada.

Parada de llibres a la Freixneda

// LLUÍS ROIG

Estand a la Fira de la Freixneda
LLUÍS ROIG

Com de costum, l'Associació Cultural del Matarranya va muntar la parada de llibres a la Fira d'Antiguitats de la Freixneda el dissabte de la Setmana Santa. Aquest any va estar força concorreguda tot el matí, llàstima que el mal temps de la tarda va fer aixecar les parades més d'hora del que estava previst.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Amb el cap ben alt // Ramon Sistac

Milers de persones prenen els carrers de San Francisco, Amsterdam o Sidney el Dia de l'Orgull Gai, mentre a l'Eixample de Barcelona les parelles d'homes o de dones es besen sense complexos. Les feministes, en un segle, han aconseguit de canviar lleis, hàbits i ideologies ancestrals. Els cecs exigeixen semàfors sonors i cartells en *braille*, els sords senyals visuals i llengua de signes. Els discapacitats volen voreres rebaixades, lavabos adaptats, ascensors públics. Tothom ha hagut d'espavilar perquè no regalen res. Primer cal assumir la pròpia condició i conscienciar-se dels drets que se'n deriven, després cal fer-se entendre de la resta de la població. I quan les reticències són grans, aparentment insuperables, cal constància i decisió, perquè els drets no solament es demanen per a millorar les condicions de vida, sinó perquè és un deure moral de fer-ho.

Ho escric el dia que l'amic Manel Riu, de Benavarri, és jutjat a Osca per una denúncia ridícula, que fa pujar els colors a la cara de vergonya aliena. I encara hi ha qui pren com a extravagància que el Manel s'haja volgut expressar en català, potser fins i tot perjudicant la seua defensa. Això mentre la majoria de catalano-

parlants, i no solament a Aragó, s'autoflagel·len amagant la seua condició i llengua, que a vegades ni tan sols gosen anomenar pel seu nom. Lamentable, però comprensible. Acabo de sentir que quan *Les veus del Pamano* de Jaume Cabré va fer els 50.000 exemplars venuts en català, ja anava pels 500.000 en la traducció alemanya... i 1.500 en l'espanyola. Exacte, heu llegit bé. També he sentit dir, de boca de la productora Isona Passola, dels èxits de la pel·lícula *Pa negre* a Europa i Amèrica, però també dels entrebancs i pals a les rodes que alguns hi han posat. Els darrers anys he fet traducció literària de l'aragonès al català, i puc donar fe que en eixa llengua de 10.000 parlants s'escriuen pàgines bellíssimes perfectament exportables. Només un cretí pot pensar que la bellesa és qüestió de grandària, o que els grossos tenen més drets que els escanyolits. Som pocs però podem anar molt amunt; només ens n'hem de convèncer. I els aragonesos, i els espanyols, ho hauran de comprendre. Altrament, que s'hi fiquen fulles.

Manel, et prometo que et portaré un entrepà del millor pernil, encara que probablement no serà de Benavarri. No mossesques fort, carallot, que hi ha la llima a dins.

L'Ajuntament de Beseit cobra peatge per accedir al Parrissal

// RAMON ROYO BLANC

Des de Setmana Santa caldrà pagar per a poder accedir al Parrissal. Hi haurà un control a l'alçada de l'encreuament de Formenta i tots els que vulguen visitar el paratge més conegut de Beseit hauran de pagar 3 € per cotxe i 1,5 € per moto. Si s'han allotjat al poble tindran un descompte del 50%. L'accés per als veïns i propietaris serà gratuït. Els turistes que no s'allotgen al poble però que hagen consumit un mínim de 20 € en algun dels establiments de Beseit, podran obtenir també un descompte del 50%.

Els controls es faran de dijous Sant al dilluns de Pasqua i la resta dels caps de setmana del mes d'abril.

Una vegada passat el mes d'abril es valorarà l'experiència i es decidirà si s'ha de continuar aplicant o cal modificar-la en algun aspecte, per tal d'estendre la seua aplicació a l'altre

Accés al Parrissal
RAMON ROYO

paratge més massificat del poble: la «Peixquera».

L'Ajuntament ha pres esta decisió després de rebre la sol·licitud del director provincial de Medi Ambient del Govern d'Aragó per a que adoptés les mesures oportunes que evitessen la massificació que es pro-

dueix durant determinades èpoques de l'any en estos dos llocs tan fràgils des del punt de vista mediambiental i de risc d'incendi. El 25 de juny de 2011 es van comptabilitzar 300 vehicles en el Parrissal i 167 mal aparcats en la pista de l'Ulde-mó.

DESPERTA FERRO

Sobre el museu Cabré de Calaceit // Joaquim Montclús

El passat 13 d'abril va morir a Madrid Enrique Cabré Herberos. Era fill de l'arqueòleg Joan Cabré i Aguiló de Calaceit i d'Antonia Herreros. Juntament amb la seva germana, l'arqueòloga Encarnación que va morir a Madrid el 18 de març de 2005, són uns dels principals responsables que la vila de Calaceit tingui un important museu dedicat a la memòria del seu pare, es va poder dur a terme gràcies a les col·leccions de peces d'arqueologia que aquests dos germans van donar.

Malgrat aquestes generoses aportacions el museu va nàixer mig mort. En primer lloc va ser una aposta personal del conseller de cultura de l'Aragó, José Bada, que des d'un principi no va comptar amb cap suport important de la població i tampoc de la comarca. L'ajuntament de Calaceit, governat en aquells moments per Aliança Popular, es va posar en contra i es va negar a qualsevol col·laboració. No tenien cap raó per fer-ho, però el pinyol conservador de Calaceit encara està ancorat dos-cents anys enrera i quan estan al front de les institucions donen la nota, com ho estan fent també en aquests moments.

El museu de Calaceit sempre ha estat mancat d'una associació o entitat cultural paral·lela que, entre d'altres funcions, promogui les activitats i els estudis arqueològics i culturals de la zona i, al mateix temps, es preocupi per la salvaguarda del patrimoni arqueològic. Puc donar fe que durant aquests anys de funcionament del museu a la comarca han existit i existeixen moltes persones interessades en l'arqueologia i també un grupat d'estudiants i d'arqueòlegs que es miren el museu com una cosa

aliena a ells, quan hauria de ser tot el contrari. Personalment, crec que costaria molt poc crear aquesta entitat.

El museu també existeix gràcies que un grup d'estudiosos i entusiastes, a principis del segle passat, es van lliurar en cos i ànima a promoure aquestes funcions que anteriorment hem apuntat. Avui les coses són molt més fàcils, però falta coordinació i lideratge i això ho pot fer perfectament el museu. És una qüestió de voluntat política.

Avui per avui, la voluntat política és nul·la. Una demostració ben palpable es va fer quan es va canviar el nom de Joan per Juan. Malgrat la castellanització de quasi tots els noms de pila, l'arqueòleg era conegut pels amics i pels familiars com en Joan. Encara hi ha persones a Calaceit que recorden l'oncle Joan i el professor i arqueòleg, Enrique Vallespí Pérez, ens ho recorda en aquest magnífic llibre que sobre el grup del Boletín acaba de publicar. Mantenir el nom de Joan Cabré era una demostració pel govern de la Diputació General d'Aragó de tornar al poble el que un dia li va ser arrabassat i després de fer-ho va canviar de parer.

Amb aquesta situació és normal que la gent de Calaceit i de la comarca es mirin el museu com una cosa aliena. S'hauria d'aconseguir que la gent es fes seu aquest museu, perquè si la crisi econòmica persisteix pot arribar un dia que la DGA vulgui prescindir d'ell i, aleshores, ningú no el defensi. Construir costa molt, destruir molt poc i si l'edifici no està ben arrelat, un simple cop de vent el pot tirar a terra.

Nou director de l'Institut de Estudios Turolenses

// CARLES SANCHO

La Presidenta de la Diputació Provincial de Terol, Carme Pobo, que també ho és del Consell Rector de l'Institut de Estudios Turolenses, ha nomenat com a Director Gaudio Jesús Sánchez Brun. Per tant, serà el nou responsable de l'entitat durant els pròxims quatre anys i prorrogables quatre més. Pren el relleu a Montserrat Martínez que portava vuit anys en el càrrec i que havia dimès fa un any. També havia deixat el càrrec el sotsdirector l'entitat Rafael Lorenzo.

El nou director de l'Institut de Estudios Turolenses, des del 16 de març, és catedràtic de Geografia i Història per la Universitat de Saragossa, especialista en el franquisme i ha estat treballant en els instituts de Terol com a professor i ocupant càrrecs directius en diferents centres

des de 1987.

Recordem que ASCUMA és una entitat adherida a l'Institut de Estudios Turolenses i que en forma part. Esperem que, amb el nou director, segueixi la bona sintonia i col·laboració que sempre ens ha mantingut units amb l'equip que formava l'anterior directora Montserrat Martínez a qui volem agrair la bona tasca realitzada durant estos vuit anys de lideratge. L'Institut de Estudios Turolenses promou una col·lecció de llibres en català, iniciada el 2009, Lo Trinquet, que ha publicat fins ara tres títols: *Roda la mola. Poesia del Baix Aragó de llengua catalana dels orígens als nostres dies* (2009), d'Artur Quintana, *Fora de temps, fora de lloc* (2009), una obra

Reunió a la seu de l'IET
CARLES SANCHO

de teatre de Marta Momblant i *Pasqual Andreu, lo Florit* (2010), un poemari de José Miguel Gràcia sobre l'històric personatge, i en preparació nous títols: *Les aventures del sastre Roc d'Arça*, novel·la històrica de Desideri Lombarte i *Menú: la cuina del cor*, poemari de Francesc Gil.

Comunicat del President de l'Associació Cultural del Matarranya, sobre el propòsit de Modificació de la Llei de Llengües d'Aragó

Les notícies oficiosos que han sortit pel que fa l'existència d'un esborrany de modificació de la Llei 10/2009 de 22 de Desembre sobre «Ús, protecció i promoció de les llengües pròpies d'Aragó», l'esborrany de la qual pareix que és clarament regressiu pel que fa a l'aragonès i el català, en la meua qualitat de President d'ASCUMA assenyalo el següent:

1. L'Associació Cultural del Matarranya no es quedarà indiferent ni en una posició equívoca, contra tot intent d'atacar la dignitat de la llengua parlada pel 90% dels habitants de la Comarca històrica del Matarranya. L'omissió del fet cultural de ser la llengua parlada a la nostra comarca, com a català, en la seva forma nord-occidental, com han assenyalat filòlegs i lingüistes, és un atemptat a la dignitat de la cultura dels nostres pobles, dignitat que ASCUMA té com a principi bàsic de la seva actuació de conformitat amb els Estatuts que la regeixen

2. L'Associació Cultural del Matarranya, es dirigirà al Consell de Llengües d'Aragó instant-lo a que, en el suposat cas de que sortís un esborrany o avantprojecte de Llei clarament regressiu, que ignorés la naturalesa del català com a llengua pròpia de la nostra comarca i en general de la Franja, i alhora suprimís l'Acadèmia Aragonesa del Català, i altres mesures atemptatòries, faci un Informe enèrgic contra l'esborrany o avantprojecte.

3. L'Associació Cultural del Matarranya, en coordinació amb les diferents entitats que integren Iniciativa Cultural de la Franja, promourà tota mena d'actuacions, dins del marc legal, per a la defensa de la cultura i del català com a llengua pròpia

de totes les comarques de la Franja, fent campanyes informatives i fins la participació en manifestacions públiques, al carrer, en particular a Saragossa.

4. Confio que la Modificació de la Llei de Llengües d'Aragó, no adopti les mesures que els rumors li atorguen, ja que serien contràries al Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics de les Nacions Unides; al Conveni del Consell d'Europa per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals; a la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, ratificada per l'Estat Espanyol l'any 2001; la Constitució Espanyola, article 3; l'Estatut d'Autonomia, article 7; la Llei 3/1999 del Patrimoni Cultural Aragonès (article 4 i disposició final segona).

5. ASCUMA està oberta al diàleg amb totes les Administracions Públiques, Corporacions i Entitats per la promoció i difusió de la cultura de la nostra comarca, de totes les terres de la Franja, que s'expressa naturalment en català, sense identificar-se amb cap força política, però, en qualsevol circumstància, es mantindrà ferma i enèrgica, en defensa de la dignitat de la nostra cultura contra els intents de confondre a la població sobre la naturalesa de l'idioma parlat a la nostra terra, el català que, com tots els idiomes, té fonètiques diferents i expressions típiques de comarques i de cadascun dels pobles, que la nostra Associació estima i defensa i es mantindrà ferma contra els intents de Govern i Forces Polítics que atemptin contra aquesta dignitat.

Calaceit Abril 2012 Josep M. Baró i Puges
President d'ASCUMA

75è aniversari del naixement de Desideri Lombarte Arrufat

// CARLES SANCHO

El Departament de Cultura de la Comarca del Matarranya ha organitzat enguany una lectura col·lectiva coincidint amb la Diada de Sant Jordi amb la col·laboració de l'Associació Cultural del Matarranya, l'Associació de Dones i Consumidors Kalat-Zeyd, de l'AMPA i l'Ajuntament de Calaceit. «Quedaran les paraules...» és el títol triat per a la Primera Lectura Contínuada d'obres literàries del Matarranya que s'inicia amb el poemari *Ataïllar el món des del Molinar* (2000), una excel·lent antologia poètica de textos de l'escriptor pena-rogí Desideri Lombarte a cura d'Hèctor Moret i Artur Quintana i enregistrats amb CD recitats per Antoni Bengochea, editat per ASCUMA. Un llibre que, per cert, està exhaurit i del qual en caldrà una nova reedició. La lectura pública, oberta a tothom, es va fer a la Plaça Major de Calaceit, amb un gran èxit de participació popular; tant de lectors com de públic assistent a l'acte. Es van tornar a escoltar els versos més celebrats de l'escriptor franjolí: *L'emigrant pena-rogí*, *La meua pàtria menuda*, *Me n'aniré*, *Quan no quedarà res*, *Les bruixes*, *Som gent del Matarranya*, *Natres*, *Mils amoretis*, *Joc de paraules...* Per a participar-hi com a lector només calia triar un poema i fer-ho saber al coordinador de la jornada per no repetir els textos. La iniciativa ha estat tot un encert en l'any que es commemora el 75è aniversari del seu naixement. El passat 12 de febrer, durant l'activitat de Renovació de la Flama organitzada per la Penya el Setrill de Benicarló que tenia com a destinació una trobada en el Tossal dels Tres Reis, punt de confluència del Principat, Aragó i País Valencià, Natxo Sorolla va coordinar un recorregut literari visitant els llocs relacionats amb la vida i obra de l'escriptor pena-rogí, passant per masos, partides i pinars emblemàtics que ens recorden els seus textos. I, esperem,

que abans d'acabar l'any es publiquen *Les aventures del sastre Roc d'Arça*, una novel·la històrica escrita el 1985 pel mateix autor amb motiu de participar en el primer Premi Guillem Nicolau promogut pel Govern d'Aragó durant el Segon Congrés Internacional de Llengua Catalana i que té previst publicar-se en la col·lecció «Lo Trinquet» promoguda per l'Institut de Estudis Turoleses destinada a la llengua catalana. Seria un excel·lent colofó per a tancar aquest homenatge a l'intel·lectual més rellevant de la literatura matarranyenca.

Desideri Lombarte, des de la seua prematura mort el 1989, en plena creativitat literària, ha estat ben present en el nostre territori. Primerament amb la publicació de totes les seues obres que va deixar inèdites: poemaris, investigacions, articles, teatre, prosa... Després van seguir l'exposició sobre la seua vida i producció literària i investigadora: *Ataïllar el món des del Molinar* (2002) a càrrec de Pepa Nogués, la recreació musical dels seus poemes en el CD *Quedarà la paraula* (2000) del grup Túrnez & Sesé, *Una rosella al cor* (2002) una altra notable interpretació de di-

Rosalía Gil,
vídua d'en
Desideri
Lombarte, en
un moment
de la lectura
SIGRID SCHMIDT VON
DER TWER

versos artistes dels seus textos més representatius, treball coordinat per Carles Terès, *Epistolari de Desideri Lombarte* (1981-1989) (2002) a càrrec d'Artur Quintana, l'espectacle sobre l'evolució creativa del poeta a càrrec del duo Recapte, la interpretació de l'obra teatral *Representació commemorativa d'una de les visites dels comanadors de Calatrava a la vila de Pena-roja (s. XVI)* a càrrec del grup de jòvens de Pena-roja, espectacle que té com a escenari els carrers de la vila... La seua singular personalitat sempre anirà vinculada al territori amb qui s'identificava plenament i que estimava amb gran passió.

La meua pàtria menuda

No vull una pàtria gran
ni una pàtria mitjaneta,
que la vull ben menudeta.
Conèixer-la pam per pam
i estimar-la sencereta.
[...]
Eixa pàtria que jo vull,
eixa pàtria és la que tinc;
la pàtria dels meus amics,
la pàtria del meu orgull.
I aquí vull viure i morir.

D. Lombarte

Poesia intercultural 2012

// JULIO MORENO

Lo dia 17 d'abril l'IES Baix Cinca de Fraga, l'AMYPA «La Estacada» i l'associació El Puente/Lo Pont van organitzar un nou festival de «Poesia Intercultural». L'entrada de l'edifici de l'institut es va convertir en un teatre on molta gent va participar llegint poemes en diverses llengües (català, aragonès, castellà, rus,

Lectura de poesies
ROSA ARQUÉ

francès, àrab, italià, etc). Petits i grans es van divertir escoltant textos, entre altres, d'Àngel Guinda, Desideri Lombarte, Ànchel Conte, Husayn Ibn Mansur al-Hal-lag, Pushkin, Hawa Touray, Benedetti i Neruda. A més, el Departament de Música de l'IES Baix Cinca va preparar un seguit de peces, tradicionals i modernes,

que els alumnes van anar interpretant entre poema i poema (*Alunelul, Kalinka, Carnavalito quebradero*). Per completar la sessió el *hall* es va decorar com si fos un restaurant de categoria i els alumnes van distribuir plats típics de diversos països i així la gent va poder alimentar l'ànima i l'estómac al mateix temps.

Un altre camí, aquesta idea de barrejar poesia, música i gastronomia va resultar un gran èxit. L'ambient va ser molt bo i la vetllada es va convertir en un moment agradable endolcit pel sucre de les pastes i les postres que apareixien sobre les taules del restaurant improvisat i per les paraules que des de l'escenari arribaven en diverses llengües a les orelles d'un públic animat i participatiu. Famílies, alumnes, professors i amants de la poesia en general van compartir una estona relaxada i van aprendre a conèixer millor les diferents cultures que conviuen a la nostra Comarca.

ESTAMPES RIBERENQUES

Els sots i sotets de la Franja // Quim Gibert

Per raons professionals, sóc del sector de l'ensenyament, tinc casos d'alumnes de primària que no volen anar a l'escola. De vegades descobreixes que hi ha companys que els fan la guitza a tothora. I, aleshores, l'alumne convertit en l'ase dels cops refusa l'indret en el qual viu les situacions desagradables, que en aquest cas coincideixen amb l'escola. De fet, no és un rebuig acadèmic sinó ambiental: el vailet se sent mancat de recursos davant d'un entorn hostil. I acaba associant l'escola amb un malson.

Els catalanoparlants de la Franja i d'altres indrets de l'àmbit lingüístic no tenen res en contra de la llengua que han popat. Ans al contrari. Però viure en català, en molts contextos locals, genera sovint dificultats de relació social. Quan aquestes molèsties persisteixen, es tornen tan insostenibles que la persona s'estima més fer servir el català només en entorns segurs (família, veïns, amics...). Tant és així, que arran d'unes consultes (en català) a una caixera d'un supermercat de Fraga, que feia poc que hi treballava, aquesta em va respondre durant una bona estona en castellà. Quan a la fi es va passar al català, no vaig tenir cap dubte que era del poble: el deix fragatí és preciós. Alguna cosa ha passat en la vida d'aquesta noia que expliqui perquè fa servir inicialment el castellà davant d'un client que se li dirigeix en català.

Quan la llengua pròpia és ignorada per les institucions i, a causa d'això, el seu ús queda cada cop més restringit entre la

ciutadania, som testimonis d'un lingüicidi. Josep M. Prim i Serrentill, en el seu darrer llibre *Contra la Franja. Crònica de l'agressió a la llengua, al Bisbat i al Museu de Lleida*, diu que entre les diferents variants d'un genocidi hi ha el lingüístic. Prim explica que el creador del terme genocidi, Raphael Lemkin, el defineix com a qualsevol acte deliberat comès amb la intenció de destruir una llengua.

L'assagista lleidatà denuncia l'odi existent contra la Franja a conseqüència de: «qualsevol manifestació cultural, artística, política, econòmica, folklòrica que tingui denotacions o connotacions catalanes». Ser anticatalà és, en molts casos, un senyal d'identitat tant aragonès com espanyol. Però d'anticatalà no se'n neix, sinó que te'n fas. El menyspreu a allò català és fruit d'una educació. La construcció de l'Aragó contemporani ha passat per la idea de fer del castellà la llengua del territori, la qual cosa ha implicat la creença d'una suposada superioritat de la llengua castellana i la inhibició d'empatia envers la diversitat lingüística autòctona.

Tal com especifica el títol del magnífic llibre, Prim també aborda la ruptura del Bisbat de Lleida, els orígens del Museu de Lleida, el litigi per l'art sacre de la Franja, el posicionament de la nunciatura del Vaticà, les relacions institucionals entre Catalunya i Aragó...

Malgrat les investides, plorar de dret és més digne que riure agnollat.

Les llengües dels nostres avantpassats aragonesos

// ROSA ARQUÉ

Lo passat 21 de març, al Palau Montcada de Fraga, va tindre lloc una excel·lent conferència de Maria Teresa Moret Oliver, professora del Departament de Lingüística General i Hispànica de la Universitat de Saragossa. La conferència estava programada per l'Aula de la UNED de Fraga i portava per títol «Quina/quines llengua/llengües parlaven els nostres avantpassats aragonesos?»

Ja sabem prou bé que eix títol podria ser força interessant per molts dels habitants de la Franja, encara que ho hauria de ser per tots, però a la sala no es va veure cap dels cèlebres dictadors de normes pseudolingüístiques que tant pretenen lluitar per la nostra cultura i per la nostra llengua. Pot ser és que l'opinió d'una Doctora en Filologia Hispànica, especialista en la llengua catalana d'Aragó, no és prou important per ells perquè ja ho saben tot.

Què hi farem!

Però jo, com que de texts medievals aragonesos no en sé gaire, vaig decidir assistir a l'acte i aprendre una miqueta més. I la veritat és que els exemples exposats per la Maria Te-

resa i la justificació del seu mètode d'investigació em van semblar molt coherents, molt lògics i prou interessants. Vull dir que trobo que eixa xica de Mequinensa, Doctora com ja he dit, es mou força bé pels arxius de l'antiga Corona d'Aragó i es veu que en sap, d'això que parla. Clar que per fer una tesi sobre la documentació notarial aragonesa del segle XIV escrita en català, ja n'ha de saber de coses dels texts d'aquelles èpoques.

Doncs bé, resulta que gràcies a tota la documentació dels arxius de l'antic regne d'Aragó s'han conservat trets de les llengües que s'hi parlaven i de les seues variacions, uns tresors des del punt de vista filològic ja que, pel caràcter administratiu d'eixos texts, hi trobem anotacions clares de les dates i els llocs on van ser redactats. És a dir, el patrimoni documental dels arxius ens permet estudiar i conèixer la llengua

dels nostres avantpassats i la realitat lingüística en què vivien. I, segons els documents generats a la Corona d'Aragó, una cosa pareix clara, en aquella època l'homogeneïtat tampoc existia i el llatí, l'aragonès, el català i el castellà convien d'una manera natural i tots formaven part d'un panorama multilingüístic, divers i complex, però sense conflictes ni tensions.

Com diu la Doctora Moret, per explicar el present, cal conèixer el passat. I el nostre passat ens parla gràcies al patrimoni dels arxius i ens diu que el català a la nostra zona existia i s'utilitzava a l'oral i a l'escrit fa més de 700 anys.

Adéu al C.P.R. de Fraga

// R. A.

La DGA ha decidit que per estalviar diners de forma ràpida cal carregar-se la formació del professorat. Jo també ho penso, que s'ha d'estalviar, però no acabo de veure clars els mètodes.

Al CPR de Fraga, s'hi treballa bé, amb moltes ganes. El professorat de tota la Comarca hi va per a rebre formació i informació, però també per a trobar-hi materials pedagògics que permeten millorar la pràctica docent. A les seues sales s'han fet cursets rela-

cionats amb l'ensenyament, i moltes vegades amb el de la nostra llengua. Només cal recordar les Escoles d'Estiu a la Franja que s'hi han organitzat i tot el que durant aquells dies de setembre apreníem sobre la llengua i la manera d'ensenyar-la als nostres alumnes.

Dels 17 Centres de Professors i Recursos actuals en quedaran 4 i això suposarà una brutal reducció

de personal que viu, treballa i consumeix al nostre territori i que ara haurà de marxar. A més, els profes-

sors perdrem un pilar bàsic de la nostra formació i la nostra feina s'hi veurà afectada.

Però tots aquests arguments a la DGA tant li fan perquè ha deixat clar que el més important és retallar. És una qüestió de prioritats. Podríem escriure mil fulls sobre eix tema, sobre les retallades, sobre la falta de diàleg entre el govern i els professionals de l'ensenyament, sobre les conseqüències que les mesures tindran als centres. Però crec que el més greu de tot és que els grans perjudicats d'aquest canvi de model educatiu són els alumnes i ells, senyors i senyores, sí que són prioritaris.

ALEIX ORTUÑO, ESCRIPTOR I ESTUDIANT DE LINGÜÍSTICA

«No m'agrada escriure sinó que m'agrada haver escrit»

// HUGO SOROLLA

L'Aleix Ortuño (Barcelona, 1986) somia poder dedicar-se a escriure, «esqueles o instruccions de rentadores, tant se val», diu. La qüestió és escriure. De moment, aquest barceloní del barri del Congrés amb arrels saidinenques ha guanyat diversos certàmens literaris, entre els quals destaca el III Premi Paraules a Icària d'Edicions Saragossa amb el seu llibre de relats curts *Cent cinquanta videojocs per a PlayStation 3. Setze relats quasi surrealistes*, publicat el mateix 2011. Àcid i burleta, Ortuño fa desfilar pels seus relats una mà de personatges portats al límit i es carrega sense miraments tot allò considerat políticament correcte. També el 2011 va quedar finalista del Premi Internacional de Novel·la Gràfica de la Fundación Tres Culturas del Mediterráneo, amb un còmic que es publicarà a finals d'any.

Ortuño, durant el lliurament del III Premi Paraules a Icària
HUGO SOROLLA

Pregunta. *En els teus relats hi apareixen tot de personatges degradats –mafiosos incompetents, pianistes mediocres, enverinadors...– portats a situacions límit... Què tenen aquestes situacions que t'agraden tant?*

Resposta. Sí, m'atreuen molt les situacions límit. En aquestes situacions som qui som realment, sense floriures. I sobretot m'atreu imaginar-me com actuaria jo davant de diverses circumstàncies.

P. *Crida molt l'atenció que resolguis tots i cadascun dels relats.*

R. A mi m'agraden les conclusions. Quan jo lleigeixo no m'agrada que em deixin a mitges i en aquest sentit sóc bastant tòpic, m'agrada la idea que per a contar una història es necessita un plantejament, un nus –un cop de puny o una carícia, tant se val– i després un desenllaç.

P. *I també ets ben escabrosós...*

R. És qüestió de gustos, he llegit coses més dures que les que escric i la veritat és que mai he entès gaire el plaer d'allò que és macabre per allò que és macabre. Crec que necessito l'escabrositat perquè en el relat no

em dona temps de desenvolupar –ni és l'objectiu– un gran conflicte ple de subtileses. Un relat curt et fa comoure, et fa pensar, però necessita fer-ho en poques passes. Necessites el cop de puny, i que les circumstàncies tinguin unes regles molt bàsiques.

P. *Aquesta mordacitat recorda a altres escriptors catalans, Pàmies, Moliner, Monzó... Són els teus referents?*

R. No, no els he llegit gaire. A l'institut vaig llegir un relat del Pere Calders, *Invasió Subtil*, i em va marcar molt. Aleshores vaig pensar: això ho hauria pogut haver escrit jo! No vull dir que se m'hagués ocorregut, senzillament volia tenir la possibilitat que se m'hagués ocorregut a mi. Tinc la mania de de no voler llegir res que pugui influenciar-me massa.

P. *Algun referent tindràs...*

R. És clar: Stephen King. Té ben clara aquesta estructura que et deia abans. I comparteixo amb ell l'efectisme que intento donar als meus relats i que penso que és tan necessari.

P. *I com és que un apassionat de l'es-*

criptura està estudiant lingüística i no filologia?

R. Qualsevol que hagi fet filologia no li sorprendrà pas, perquè a filologia no t'ensenyen a escriure sinó a llegir, tot i que jo penso que no es pot ensenyar a llegir. No crec que en la literatura com a disciplina acadèmica, crec que qualsevol persona està bastida per a llegir. No cal que hi hagi ningú d'intermediari entre el llibre i el lector.

P. *Com! Qualsevol persona està bastida per a llegir qualsevol llibre?*

R. Estic disposat a acceptar que hi ha materials en les obres que no poden ser interpretats a simple vista i que tenen el seu interès, però com qualsevol interès depèn de cadascú i a mi aquests temes mai no m'ha acabat de fer el pes. Defujo anar més enllà. L'única relació que m'agrada tenir amb la literatura és gaudir-la. I és increïble com la filologia la pot arribar a separar del gaudi. I molts filòlegs, sinó tots, et diran que al llarg dels anys es corre el risc de perdre l'amor per la literatura.

P. *En canvi, la lingüística...*

R. La lingüística és útil per la humanitat d'una manera molt més obvia que no pas la literatura. La lingüística, a banda d'estudiar la capacitat humana del llenguatge, que és allò que ens permet sobreviure, a tu fer-me l'entrevista i tots plegats estimar-nos i ser com som, té un punt d'utilitat aplicada que realment resol problemes: com comunicar-nos, com aprendre millor segones llengües, curar a gent que tingui problemes amb la capacitat per comunicar-se.

P. *Tornem als teus llibres. En els teus escrits utilitzes girs i estructures que, si bé són pròpies del català de Barcelona, no són normatives.*

R. [Riu] Idiòlecte! La paraula clau és idiòlecte! L'idiòlecte és la forma de parlar, és cadascú, allò que ens connecta amb el món. Com que crec que la llengua és una eina al servei de les persones, faig prevaldre l'idiòlecte de qualsevol. La normativa és una convenció per a certs àmbits més institucionals, i la literatura i els llibres en el fons no són coses institucionals. La literatura no és ben bé bidireccional com un diàleg però sí que hi ha una comunicació entre una persona i una altra i aquí no ha de prevaldre la normativa. A vegades es perd la noció de què ha de seguir a què, si la normativa a la gent que parla o la gent que parla a la normativa i això pot desdibuixar la història. Em nego a regular la manera com jo parlo per qüestions institucionals, que és la raó de la normativa.

P. *I ara quins projectes portes entre mans?*

R. Ara estic fent *El Paradís Mort*, una novel·la que anys que porto escrivint, perquè al mateix temps que l'escrivia anava fent la carrera i altres coses i a hores d'ara ja la tinc molt avançada. És una novel·la de fantasia èpica, protagonitzada per un noi jove que es troba en una situació desesperada. El noi, i el públic amb ell, va endinsant-se en la situació...

P. *El típic noi jove i guapo...*

R. [Riu] Exacte, un noi així! De fet, vaig començar a escriure la novel·la amb l'absurd esperit de fer-la comercial, amb el seu target i totes aquestes bajanades, perquè pensava que així potser me la publicarien més fàcilment un cop enllestida. Al principi era com un treball per encàrrec i ja m'anava bé, però al llarg del

temps he anat abandonant aquesta idea tan comercial i he anat fent-me-la més meva [la novel·la] i el cert és que a hores d'ara n'estic molt satisfet i me l'estimo molt [la novel·la].

P. *Així doncs, et trobes a gust escrivint una novel·la?*

R. La veritat és que escriure-la també m'ha permès reflectir les meves pròpies inquietuds i en aquest sentit escriure una novel·la ha esdevingut una cosa gairebé tant o més gratificant que escriure relats curts. Ara, també es cert que m'està resultat més complicat que escriure relats perquè treballa molt el text, avanço molt lentament, difícilment trio les paraules a l'atzar... Sóc molt minuciós, reviso i torno a revisar el que he escrit. Quan escric dues pàgines d'una tirada aleshores em preocupo, penso que no pot ser!

P. *I aleshores ho rellegeixes...*

R. Sí, però la qüestió és que m'ho passo mil vegades millor rellegant-me i refent-me que escrivint! Quan llegeixes el llibre d'algú altre no pots fer canvis, en canvi quan et llegeixes a tu pots fer els canvis pertinents. M'agrada tant que m'he d'obligar i de fet m'obligo a no revisar massa i avançar, perquè si d'altra banda m'agrada enfrontar-me amb allò que ja he escrit, m'és molt dur

enfrontar-me amb l'espai en blanc, amb allò que he d'escriure a continuació. Tenir unes idees, saber que han de passar unes coses i saber que has de continuar però no ben bé com és tot un repte que es pot fer angoixant. Jo a vegades dic que no m'agrada escriure, sinó que

m'agrada haver escrit. I si m'agrada haver escrit m'ho passaré millor corregint el manuscrit millor que no pas el tràngol que suposa escriure.

P. *I ara en quin moment de la novel·la et trobes?*

R. Només em queda el desenllaç, estic molt content perquè estic a punt d'acabar i aleshores ja em tocarà moure'l per editorials, concursos....

P. *Sí, deu ser la part més desagradable. No és un món molt tancat, l'edi-*

torial?

R. Sí, no vull caure en la queixa patètica però sí que és cert que és una bombolla, és un món tancat. En part ho entenc perquè és un treball que si t'agrada és molt agraït, el podria fer tothom que li agradés i potser li agrada a massa gent per al mercat que hi ha. És molt possible que no pugui acabar mai tenint un lloc des del qual adreçar-me als lectors. Arribar fins aquí passa per convèncer l'editorial per a que faci de pont i després que ho continuï fent, molt sovint no és publicar un llibre i ja està, és quedar-se a mitges d'una manera molt evident perquè el llibre no arriba a la gent i interromp tot el sentit que té l'escriptura, perquè el sentit primer i últim que té l'escriptura és arribar a les persones, a que allò que escriguis sigui llegit. *150 videojocs...* dona bon compte d'això que dic: vaig passejar el llibre per un munt d'editorials, me'l van refusar, després el vaig presentar a un concurs, vaig guanyar, es va publicar i ha quedat desvinculat del públic perquè la distribució no ha dut el llibre a la gent. I no és una queixa llastimosa i amarga sinó una constatació frustrada del que ha ocorregut. Les possibilitats del llibre eren nul·les en el sentit que tenia nul·les possibilitats d'arribar al públic.

P. *Sí, realment es llegeix molt poc.*

R. Que hi hagi molta gent que escriu i molt poca que llegeixi és un desequilibri que no és culpa de ningú, no crec que s'hagi d'obligar la gent a llegir, si un dia la gent deixa de fer-ho haurem de deixar d'escriure i dedicar-nos a fer allò que sí que es consumeixi perquè no pots repudiar els gustos de la gent. M'agradaria que la gent gaudís tant com jo he gaudit amb la lectura, però si tenen l'oportunitat i no la gaudeixen no els diré pas que els meus gustos són més nobles que els seus. La literatura no deixa de ser una manera d'explicar una història, com ho és una pel·lícula, un còmic, un videojoc...

P. *No puc acabar aquesta entrevista sense demanar-te per les teues arrels franjolines!*

R. L'avia del meu pare era de Saidí i, de fet, el meu pare hi estiujava quan era jove. Però jo encara no he trepitjat mai la Franja, ho tinc pendent!

«Un relat curt necessita commoure en poques passes»

«El sentit primer i últim que té l'escriptura és arribar a les persones»

Tradicions i festes d'hivern a Sopeira

// GLÒRIA FRANCINO PINASA

A Sopeira, com a altres pobles xics de muntanya, els hiverns són força solitaris, i no obstant, la vida comunitària manté algunes tradicions i incorpora novetats com és ben normal.

Oblidats han quedat costums com *fer la pllega* el dia 21 de desembre, antic Sant Tomàs, quan els minyons passaven a demanar productes alimentaris per fer-ne una lifara, o bé el *ninou*, per *Cap d'An*, quan els més xics passaven amb una cistelleta per casa dels familiars o coneguts a demanar alguna gormanderia, nous...

Ja fa bastants anys que a Sopeira els Reis Mags arriben tot just passat el Nadal, degut a que era quan hi havia més canalla al poble, ja que venien molts dels fills que vivien fora del poble i acudien a visitar els seus pares. Actualment cada cop hi ha menys gent en aquestes dates a causa de les circumstàncies personals de les famílies, tot i això, el dia dels Reis sempre s'arplega un conjunt de gent menuda, que esperen els regals en candelletes.

Enguany van passar el dia 26 de desembre a la tarda. Van arribar pel túnel i van ser rebuts amb alegria i xerinola fins arribar a l'església nova, dedicada a la Mare de Déu de la Mercè. Abans però, minyons i mossetes van haver de guanyar-se els regals i van representar les ofrenes al Nen Jesús, en un pessebre que van organitzar, dient ca-

dascú unes frases, que les mares i altres els havien fet aprendre en els assajos. També van interpretar una cançó nadalenca acompanyada de flautes. Després del parlament dels Reis, en el que es fa al·lusió al comportament de cada nen present, ses majestats, ajudats pels seus patges, van repartint els regals a la canalla. També hi ha un obsequi, segons el que ha demanat l'Ajuntament en la seva carta, per a cada casa del poble.

Els llums matisen de Nadal alguns indrets del poble. Per la nit és agradable passejar entre l'atmosfera freda, tot i que aquest any no ha plogut ni nevat encara. En el monestir d'Alaó també hi ha el pessebre i, les fes-

tivitats més assenyalades, missa, segons la disponibilitat de capellans.

Una feina pròpia d'aquesta època és la recollida d'olives. Aquest any només n'hi ha hagut a les oliveres al voltant del poble, sobretot al *Camp*, ara anomenat com *les oliveres del Camp de l'Abat*, que s'han recuperat gràcies a un projecte de la Comunitat Europea i d'institucions com la Ribagorça Romànica, l'Ajuntament de Sopeira i el grup Shalom de Lleida.

Una altra activitat d'aquestes fredorades d'hivern és fer la matança del porc, que ací s'anomena, el *mandongo*. Cada cop són menys les cases que es dediquen a fer-lo, ja que la gent ha envellit, s'ha deixat de cuidar el porc a casa, l'alimentació i mitjans de vida han canviat del tot en aquest món globalitzat i organitzat en un consum molt diferent al de fa cinquanta anys enrere.

El cap de setmana més proper al dia 17 de gener es va a l'ermita de Sant Antoni –enguany la celebració va ser oficiada pel Bisbe de Barbastro-Montsó, Alfonso Millán– on es canten els goigs al sant, es beneeix el terme i es reparteix coca i vi als assistents.

El febrer ens porta la Candelera, Sant Blai, amb la benedicció dels aliments, Santa Àgueda, amb el sopar de les dones i el Carnestoltes, que sempre resulta una bona excusa de diversió per a tothom.

Ve't astí algunes de les tradicions que encara duem a terme en pobles amb pocs habitants, però que també existim!

Ermita de Sant Antoni (Sopeira), 2012
GLÒRIA FRANCINO

MÀSCARES DE TEATRE

Desdèmona // Marta Momblant Ribas

Desdèmona és el vèrtex on conflueix el triangle del conflicte d'Otel·lo i Iago. I malgrat sembli un triangle amorós, em sap greu decebre-us: no ho es pas. Hi ha amor, sí, i molt i massa, però no d'aquell del de dos homes per la mateixa dona, no. La bella Desdèmona és l'excusa per la que Iago, l'alferes d'Otel·lo al servei del Dux de la Venècia Renaixentista, provoqui, sobreixit d'enveja i odi, un dels mals més terribles que pot patir l'ànima humana: la gelosia. Iago encerta a trobar la llaga del seu amo Otel·lo, es salmorra el dit a consciència i la hi frega ben fregada: el fa veure tot d'irrealitats tan ben pintades que esdevenen veritats incommensurables: la seva muller està tenint una aventura amb en Cassio, el ben plantat lloctinent...! Otel·lo s'ho creu, Iago gaudeix en veure tan afeblit al gran general i Desdèmona, que no ha fet res de

res de res, paga penyora. I esdevindrà màrtir. Una altra de tantes. I en aquest cas, no pas per bocamolla, sinó per excés d'amor. Ella, que havia triat lliurement casar-se amb Otel·lo, un home menyspreat per la seva negror i pel seu tan poc refinat atractiu físic; ella, qui havia decidit plantar cara al seu pare casant-se d'amagat amb l'home escollit sense demanar permís ni benediccions; ella, que ha desafiat a tota la contrada de veus que l'envolten important-li ben poc el que poguessin pensar de tal gesta... S'ha de veure finalment sacrificada per un excés d'amor, perquè, el gran Otel·lo, abans d'haver de veure-la en braços d'un altre, prefereix no tenir-la, i matarla. Vet aquí un altre tràgic maltractament de gènere que ens ha passat a la història... emmascarat d'història d'amor.

(*The tragedy of Othello, The Moore of Venice* de W. Shakespeare, 1622)

El castell de la Mora i les Jornades Culturals de Peralta de la Sal

// J. ESPLUGA TRENC

Ara fa una mica més d'un mil·lenni les fronteres a la Franja no eren verticals (en sentit Nord-Sud, com la que ara tenim entre Aragó i Catalunya) sinó que eren horitzontals (direcció Est-Oest). Així, mentre el Baix Cinca o la Llitera formaven part del districte musulmà de Lleida, la Ribagorça era la marca meridional de l'imperi Carolingi. La principal «frontera» política d'aquella època passava, per tant, per algun lloc entre la Llitera alta i la Ribagorça, en una àrea on avui dia encara hi trobem nombroses restes arqueològiques bèl·liques, com la línia defensiva musulmana formada pels castells de Castellonroi, Albelda, Tamarit, Calasança i Montmegastre. Aquest darrer és un antic despoblat situat a tocar de Peralta de la Sal, on hi ha el que popularment es coneix com el 'Castell de la Mora', i que va ser objecte de la conferència inaugural de les XVII Jornades Culturals de Peralta de la Sal, a càrrec de la historiadora Laia Castillo.

La historiadora ens explicà de manera magistral com aquella sèrie de fortificacions van ser construïdes al voltant del segle X per a defensar el territori (musulmà) de les incursions dels bel·ligerants guerrers cristians que controlaven el territori més al nord, els quals entre els anys 1048 i 1056 començaren a conquerir la zona, tot donant pas a una època força convulsa que durà fins ben entrat el segle XII, quan acabaren l'ocupació i continuaren la seua imparable expansió cap al Sud. Per això, partir de la baixa Edat Mitjana el castell es va convertir en lloc de residència d'un senyor feudal i, al seu voltant, hi va créixer el nucli habitat conegut com a Montmegastre (encara avui observable en molts mapes antics). A més, la historiadora va fer una extensa explicació de les característiques del recinte del castell i de diverses troballes arqueològiques que indiquen que es tracta d'un conjunt monumental d'una magnitud considerable. Laia Castillo va publicar una síntesi

dels seus estudis a la revista del Centre d'Estudis Lliterans (*Littera*, núm. 2, 2011) i va agrair expressament tot el suport rebut per part de l'Associació Castell de la Mora, a la qual va animar a seguir promovent l'estudi integral de l'emplaçament.

Les Jornades Culturals de Peralta de la Sal es celebren des de fa disset anys, sempre per Setmana Santa per aplegar també els habitants del poble que viuen a fora, i són organitzades per l'Associació Castell de la Mora. L'edició d'enguany va començar el dijous 5 d'abril amb la conferència sobre el castell, va seguir amb la inauguració d'una exposició de fotografies de la gent del lloc (realitzades per Josep Porcel) i d'una interessant mostra de peces «ceràmica històrica» (fetes per Paco Garreta). El divendres 6 hi va haver activitats i jocs infantils, la conferència «Benvinguts a un somni» sobre les activitats i els ideals de la Fundació Crisàlida de Camporrells (a càrrec del seu president Jacinto Marqués), i una caminada popular nocturna («Camina per la nit») que va acabar amb un cremat de rom. El dissabte 7 van celebrar el Dia de l'Arbre als voltants de l'ermita de Sant Roc, hi va haver una conferència de J.A. Adell i C. García sobre «Histories de amor en Aragón», i una sessió de ball amb el «Trío Golden» (al

Jornades culturals a Peralta de la Sal
J. ESPLUGA

descans es van repartir panadons). Finalment, el diumenge 8 es va celebrar una darrera conferència sobre els «Possibles aprofitaments d'un paisatge saliner d'interior», a càrrec de la biòloga Katia Hueso Kortekaas.

En conjunt, les Jornades Culturals van constituir una bona excusa per visitar Peralta de la Sal, els carrers van estar en ebullició constant, amb gent amunt i avall i amb una oferta d'activitats que va cobrir les expectatives dels més exigents. Cosa més que meritòria en una població que, malgrat les seues glòries històriques, avui dia tot just passa dels dos-cents habitants censats. L'èxit d'aquest tipus de Jornades demostra que l'associacionisme popular és un element cabdal per a dinamitzar els nostres pobles, històricament tan perifèrics dels po-

Passejar per pobles abandonats

// J. ESPLUGA TRENC

Asseguts en cercle al bar dels iaïos, als seus vuitanta anys Tonyo explica a un grup de curiosos per què va prendre la decisió d'anar-se'n de Rocafort. «És que ja eren els anys 60 i encara no teníem ni aigua ni llum; l'aigua corrent sí que l'haguéssim pogut posar naltros, però el que ja no sabíem com demanar era que mos portessen la llum. No mon feien cap cas. Home, que a tot arreu ja feien anar *llavadores* i començaven a n'hi haure televisions, i naltros allà a les fosques.» Per això Tonyo va prendre la decisió d'anar a viure uns quilòmetres més enllà, a un lloc que comptés amb els serveis públics que l'exigent segona meitat del segle XX requerien. I no va ser l'únic. A poc a poc, Rocafort es va buidar. En un primer moment, els habitants continuaven treballant les terres i conservaven la casa com a segona residència, però en uns anys van deixar de mantenir-les i van anar caient.

Ara és un pedregal, tot i que encara fotogènic, tal com es va poder observar en l'exposició que el fotògraf Cristian Laglera va inaugurar a Alcampell la primera setmana d'abril.

Les fotos formen part del projecte «Despoblats a Oisca», impulsat per l'esmentat Cristian Laglera, en col·laboració amb la fotògrafa Marina González, els quals han desenvolupat un interessantíssim bloc sobre aquest tema a Internet [www.despobladosenhuesca.com] amb imatges d'alta qualitat acompanyades de breus explicacions històriques de nombrosos pobles abandonats de l'Alt Aragó. La seva pretensió és arribar a fotografiar els més de quatre-cents pobles d'Oisca deshabitats.

L'exposició va comptar amb fotografies dels despoblats de Rocafort, Pelegrinyó, Casserres, Fet, Finestres i Soriana. La inauguració va ser precedida d'una tertúlia amb antics habitants d'aquells pobles, com el Tonyo que encapçala aquest escrit, que van recordar nombrosos records i anècdotes.

El dia de la inauguració, Josep Esplugua va fer una conferència sobre l'evolució de la població en la Llitera

Casserres
C. LAGUERA

on va mostrar com, tot i la sensació generalitzada de que cada vegada hi ha menys població, la comarca en conjunt té avui dia el mateix nombre d'habitants que fa cent anys (al voltant dels 18.000). No obstant això, l'estructura d'aquesta població és molt diferent. D'una banda, en les últimes dues dècades s'ha donat un procés migratori particular, en el qual se n'ha anat tanta gent com n'ha arribat, amb la característica que els qui es van són majoritàriament dones amb estudis, i els que arriben són homes sense formació. D'altra banda, quan s'observa cada municipi per separat, es veu que la gran majoria han perdut població de manera dràstica, amb l'excepció de Altorricó i Binèfar que han augmentat els seus habitants gairebé en la mateixa mesura que han disminuït els altres, la qual cosa, fins a cert punt, permet pensar que s'ha produït un transvasament de població de la Llitera alta a la Llitera baixa (cosa que els comentaris al voltant de l'exposició fotogràfica confirmen).

Aquesta dinàmica és resultat, entre altres coses, de l'evolució dels sectors productius a la comar-

ca de la Llitera (i de bona part de la Franja): Per un costat, l'expansió d'un model agrari cada vegada més tecnificat i que requereix més recursos econòmics i menys quantitat de mà d'obra (un model que ha buidat els pobles més agraris); per un altre costat, l'expansió d'un model industrial que fins ara ha requerit mà d'obra poc qualificada (i que en el cas de la Llitera ha atret població sobretot als pobles de la zona baixa). Mentrestant, el sector serveis es manté en una proporció molt inferior al que és habitual a la resta d'Aragó (i ja no diem de Catalunya). Per això, el gran repte al qual s'enfronten les nostres comarques és com fixar població amb feines qualificades en qualsevol dels sectors productius, si és que tal cosa és possible.

L'exposició va ser també una bona excusa per organitzar una caminada popular des Alcampell fins els despoblats de Rocafort i de Pelegrinyó, que va comptar amb un nodrit grup de participants de totes les edats. Als pobles abandonats s'hi ha d'anar en grup, única manera d'evitar la punyalada de la soledat que s'hi respira en veure la civilització en retirada.

Una nova mirada a George Orwell i el seu «Homenatge a Catalunya»

// VIRGILI IBARZ

El 2011 es va publicar en castellà *Homenatge a Catalunya* (Barcelona, Random House Mondadori). D'aquesta cuidada edició hem de destacar el pròleg de Miquel Berga i la selecció d'imatges i textos de Fernando Casal, que es aporten dades i fotografies per a una nova mirada a Orwell y la seva obra. Berga ja va fer el pròleg de *Orwell en España*, publicat al 2003 (Barcelona, Tusquets), centenari del naixement d'Orwell.

Berga diu que per al PSUC a Catalunya i per al PCE a la resta d'Espanya, un llibre escrit per un anti-feixista però que –per atzar cronològic– tenia com a nucli central els Fets de Maig de 1937, era de digestió complicada. Orwell era el testimoni incòmode del procés de declarar il·legal al POUM i de l'assassinat d'Andreu Nin, a mans d'agents estalinistes.

Berga destaca que aquest text incorpora les revisions que Orwell volia introduir en l'obra si havia una nova edició. Orwell va deixar notes i va assenyalar les modificacions al seu exemplar d'*Homenatge a Catalunya*. El canvi més significatiu és complir amb la voluntat expressada per l'autor de eliminar els capítols V i XI del cos principal del text i afegir-los com apèndixs al final. Es tracta dels capítols dedicats a aclarir els fets que es van produir a Barcelona els primers dies de maig de 1937 i d'orientar al lector en l'entramat d'accions i responsabilitats dels protagonistes d'aquells dies tràgics.

Berga finalitza el pròleg dient que la biografia definitiva d'un escriptor està en els seus llibres. El lector de la seva obra, quan ja han transcorregut mes de setanta anys des de la seva mort, comença a disposar d'edicions fiables. La recepció d'Orwell a Espanya es presenta, finalment, oberta al que diuen els seus textos.

A les «Notes sobre la edició il·lustrada d'*Homenatge a Catalunya*», Fernando Casal exposa que la idea d'il·lustrar amb fotografies el text, va

En las trincheras de Alcubierre, 1937 (Manuel Choy, Fototeca, DPH).

Los archivos de Antonio Escartín y Manuel Benito, las fotografías de Manuel Choy, la hemeroteca de Zaragoza y una visita a las trincheras de Monte Irazo ilustran las vivencias que relata Orwell.

Primavera en Montfort (Fotografía de Fernando Casal).

La Granja, Montfort (Fotografía de Fernando Casal).

sorgir d'una experiència docent al Institut Joan Boscà de Barcelona l'any 2007. La intenció era retre un homenatge a qui ens el va fer a tots nosaltres, setanta anys abans.

El text està ple d'imatges que el lector reconstrueix mentalment, però també fa referències a fotografies que Orwell va fer i col·leccionar. Les primeres imatges són de Barcelona entre desembre de 1936 y gener de 1937: els seus passeigs per la ciutat, la impressió que li causa el seu aspecte revolucionari, les se nyeres roges, etc.

Després el front d'Aragó. Casal diu que els records de la Guerra Civil estan vius a la catedral de Barbastro, al santuari del Pueyo, a la llibreria on es ven *La Guerra Civil en Aragón*. I a Siétamo, les restes de cases derruïdes, els mateixos escenaris de fotografies realitzades per Centelles, les converses amb les dones, avui ja àvies, que recorden la lluita de 1936 y les trinxeres de 1937.

El 26 d'abril de 1937 Orwell torna a Barcelona i comencen els problemes. Torna al front al maig. És pri-

Homenatge a Catalunya de George Orwell

Ejemplar del *Heraldo de Aragón* del 3 de febrero de 1937 que Orwell menciona en el llibre (Hemeroteca de Zaragoza).

Avanzada en Monte Irazo, Alcubierre (Fotografía de Fernando Casal).

mavera i el paisatge ha canviat. Orwell resulta ferit al coll i es trasllada a Barbastro, Montsó, Lleida, Tarragona i Barcelona. La situació a Barcelona s'està tornant perillosa per als membres del POUM. Orwell decideix finalitzar la seva participació a la guerra i demana un certificat de llicència basant-se en la seva baixa mèdica.

Torna als llocs on va estar a la milícia: Alcubierre, Siétamo. Amb la llicència a la butxaca, fa un recorregut pràcticament turístic per Barbastro i Lleida. Casal destaca que és la part humana del llibre. Per primera vegada, Orwell «veu» Espanya, un lloc mitificat per la literatura de viatges. Les tensions de la guerra desapareixen per uns moments, i es troba amb la realitat social.

Orwell torna a Barcelona. La seva dona li diu que marxi, ja que el volen detenir i l'hotel està ple d'agents soviètics. Durant els dies passa per la ciutat, però les nits són de molta angoixa, ja que no pot dormir a cap hotel per la por a ser denunciat a la policia, i dorm als descampats, entre esglésies cremades i refugis anti-aeris. Orwell i la seva esposa Eileen van aconseguir sortir de Barcelona el 23 de juny.

Exposició documental sobre Pere el Gran

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

L'Arxiu de la Corona d'Aragó, carrer Comtes, de Barcelona, presenta una exposició documental sobre Pere el Gran (1240-1285), conegut també com Pere III d'Aragó, Pere II de Catalunya o comte de Barcelona, sense data de clausura.

Aquest arxiu és un organisme dependent del Ministerio de Cultura, i per tant, les seues despeses són a càrrec dels pressuposts de l'Estat. D'ençà fa quatre anys existeix un patronat format per Aragó, Catalunya, Illes Balears i València, el qual, per increïble que sembli, no s'ha reunit mai, suposo per desavinences o mala fe entre alguns dels seus membres. L'Arxiu compta també amb un altre modern edifici al c/ Almogàvers 77, de Barcelona.

Malgrat que la durada del regnat de Pere el Gran, fill de Jaume I el Conqueridor i Violant d'Hongria, fou breu, només nou anys, gran va ser la transcendència del seu regnat: incorporà Sicília a la monarquia i va establir les bases per al futur desplegament de la Corona d'Aragó a la Mediterrània. Malgrat que va morir excomunicat va gaudir d'una imatge pública força positiva.

Els documents per a l'estudi del regnat de Pere el Gran que es troben a la secció de Cancelleria de l'Arxiu de la Corona d'Aragó són 36 registres, 565 pergamins, 48 cartes reials i uns quants processos. Quant a les fonts narratives coetànies, destaca el *Llibre del rei en Pere d'Aragó e dels seus antecessors passats*, de Bernat Desclot.

Palau de Lloctinent
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

L'exposició presenta 49 documents o referències originals (pergamins) amb les corresponents explicacions de cadascun dels documents. Podríem destacar el núm. 1, la «Donació de Catalunya a l'Infant Pere» (1243); el núm. 6, el Tractat d'Àgreda entre els reis Pere d'Aragó i Alfons de Castella (1281); el núm. 7, el Rei Pere ordena a la priora de Sixena que lliuri al seu escrivà Ramon Escorna els documents dels tractats del seu pare amb el rei de Castella dipositats al seu monestir (1278); el núm. 13, l'Acta pública de l'infant Jaume fent costar el seu rebuig al matrimoni amb Constança, filla de Roger Bernat III, comte de Foix i vescomte de Castellbò (1280); el núm. 17, l'Acta notarial de requeriment fet pels ambaixadors del rei Pere a la Cort General de Navarra, reunida a Estella, de desistir d'entaular guerra contra Castella i Aragó (1283) (document en dialecte navarro-aragonès); el 41, la Creació

del Consolat de catalans a Sicília (1286)...

El Ministeri de Cultura ha publicat, com a catàleg explicatiu de l'Exposició (bilingüe amb un resum en anglès), *Pere el Gran 1240-1285, Pedro el Grande, Peter the Great* (127 pàgines). Mitjançant aquesta publicació, qualsevol persona es pot fer una idea d'allò que va ser el regnat del rei Pere, seguint els documents de l'exposició.

Per acabar em va bé la descripció que fa Ramon Muntaner del rei Pere el Gran: «*Com siat certs que anc no nasqué fill de rei qui fos de tant alt cor. Ne pus ardit ne pus valent ne pus bell de sa persona, ne pus savi, ne pus dret de sos membres; que d'ell se pot dir ço que es diu d'aquell qui és complit de totes gràcies: que es diu que ell no és àngel ne és diable, ans és complidament home. Perquè, per cert, del dit senyor infant se pot dir aquest proverbi, que verdaderament és home ab compliment de totes gràcies*».

DONES

Aung San Suu Kyi (Rangun, 1945) // M. Llop

Filla d'Aung San, un heroi nacional que va signar l'any 1947 el tractat d'independència amb el Govern britànic abans de ser assassinat. Estudià a la Universitat d'Oxford, treballà en la Secretaria de les Nacions Unides i de professora a l'Índia. Al 1988 retornà a Birmània i inspirada en l'exemple pacífic de Gandhi participà en el segon combat en pro de la independència nacional amb un sentit moral de reconciliació de les ètnies del seu país. El 1989 va ser sotmesa a arrest domiciliari a Rangun, la Lliga Nacional de la Democràcia (DLN), que ella dirigia, guanyà les eleccions de 1990 per majoria absoluta, però el govern no va reconèixer el resultat. Ha passat 15 anys empresonada o bé amb arrest domiciliari fins que va ser alliberada el 13 de no-

vembre de 2010. Suu Kyi és reconeguda com a persona de consciència per Amnistia Internacional. Va rebre el Premi Thorolf Rafto de defensa dels drets humans, el Premi Sajarof per la Llibertat de consciència de pensament, el Premi Internacional Simón Bolívar, el Premi Nobel de la Pau, al 1991, Premi Internacional Catalunya l'any 2008 per la seua lluita no-violenta en defensa de la democràcia i els drets humans. Suu Kyi no ha sucumbit a la tàctica d'assetjament psicològic del govern: comunicació absoluta, negació del permís per assistir a l'enterrament del seu marit que morí de càncer en 1999... Les eleccions de l'1 d'abril de 2012 han donat la presidència del seu estimat país a «La Dama». ENHORABONA amb majúscula!

Francesc Serés, al Saló del Llibre de Québec

// CARME MESSEGUER

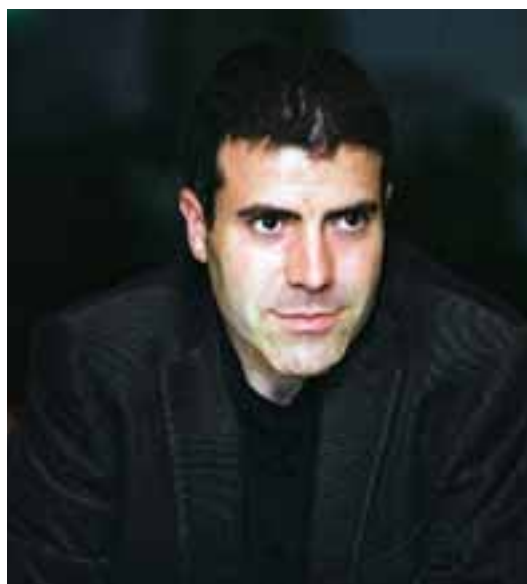
Cinc anys després de la Fira de Frankfurt, la Literatura catalana ha estat la convidada d'honor al Saló internacional del llibre de Québec, que ha tingut lloc al Centre de congressos de Québec, al Canadà, entre l'11 i el 15 d'abril.

La intervenció catalana s'ha concretat en l'assistència, dins l'anomenada «Matinal catalana» de dissabte dia 14, de vuit autors, Lluís-Anton Baulenas, Maite Carranza, Gabriel Janer-Manila, Joan-Lluís Lluís, Arnau Pons, Jaume Pont, Susanna Rafart i Francesc Serés, amb el criteri de tenir obra traduïda recentment al francès, i en una taula redona de caire acadèmic, coordinada pel professor de llengua i cultura catalanes de la Universitat de Montréal, Èric Viladrich, en què s'han presentat quatre obres d'assaig, editades conjuntament per l'editorial Autrement i l'Institut Ramon Llull, sobre diversos aspectes de la cultura catalana, entre els quals *Barcelona. Itinéraires et bifurcations*, de Mercè Ibarz. Els autors desplaçats al Canadà han participat també en l'ac-

tivitat Québec la Muse, que programa la intervenció dels literats en actes de caràcter més intimista en indrets escollits de la ciutat.

La selecció dels autors participants ha corregut a càrrec de l'Institut Ramon Llull a petició del Saló del llibre de Québec, en què ha estat determinant la constatació de la creativitat i el nivell de la literatura catalana i, per tant, de la viabilitat de la literatura catalana al mercat francòfon. De fet, el francès s'ha consolidat com a segona llengua de destí, després del castellà, per a les traduccions d'obres en català, amb una mitjana de vint títols per any des del 2007.

Francesc Serés (Saidí, ribera del Cinca, 1972), amb una desena ben variada de títols i diversos reconeixements de la crítica o institucionals, ha vist traduïts al francès *La força de la gravetat* (*La force de la gravité*, Éditions Fédérop, 2011) i *Contes russos* (*Contes russes*, Actes Sud, 2012), així com altres relats seus al castellà, l'anglès o l'alemany. L'organització del Saló n'ha destacat «el seu estil per-

Francesc Serés
ESCRIPTORES.CAT

sonal, que, prescindint de modes i tendències, dóna lloc a una prosa de bellesa absoluta, fundada no solament en la riquesa de la llengua sinó també en la mesura, el pudor i la precisió». La seua darrera publicació, *Mossegat la poma* (Quaderns Crema, 2012), és un aplec de relats breus en què explora el món de la parella.

U12

La llengua de casa // Esteve Betrià

Aquests dies he llegit el llibre de Lluís-Anton Baulenas *El català no morirà*. Gairebé sempre trau alguna cosa de profit en llegir un text que tracta d'un tema tan estimat per l'ésser col·lectiu dels catalans com és la vigència, o no, de llur llengua. En aquesta ocasió hi he trobat un parell d'observacions dignes, per un motiu o per un altre, de destacar. La primera, a la pàgina 9, és que els nadons espanyols en nàixer tenen l'obligació –cosa que ja intuïa– de conèixer l'espanyol; però «en el supòsit que el nadó vagi a parar en una família catalanoparlant, es trobarà, des del primer dia, amb una curiosa situació legal. Amb la Constitució a la mà, només néixer, sense sortir de la maternitat, ja tindrà una obligació que el seu company del bressolet del costat, caigut per l'atzar en una llar castellanoparlant, no haurà de patir: la de conèixer una llengua que no és la de casa seva».

Tanmateix l'observació que més m'ha cridat l'atenció és la que trobem a la pàgina 47. En Baulenas no s'està –ni jo ara tampoc– de reproduir un fragment d'un article de Javier Cercas publicat al suplement d'*El País* (15/VI/2003) en què «explicava el cas de la seva àvia [...]. La dona, que no havia sortit mai del seu poble extremeny, ja de gran se'n va anar a viure a Girona, amb la família: “Cuando oyó hablar catalán se quedó perpleja, pero después de darle vueltas al asunto llegó a la conclusión genial de que, en realidad, los catalanes solo hablaban catalán en la calle, para hacerse los interesantes o darse pisto, mientras que en casa

todos hablaban castellano, que es un idioma facilísimo en el que todo el mundo se entiende... Me pregunto cuántos castellano-hablantes siguen pensado exactamente igual que mi abuela.”»

Aquesta anècdota –que per una part no reflecteix res més que per a tot parlant 'ingenu' no hi ha llengua més fàcil que la pròpia– m'ha fet pensar en la sorpresa que vaig tenir a Barcelona el dia que vaig visitar per primera vegada el domicili familiar d'un company de classe. En aquell temps, amb els meus deu anys justos, intuïa que el castellà era la llengua que servia per a l'escola, potser per parlar amb la gent desconeguda o per xerrar amb alguns companys d'aula, però tenia clar que tothom a casa, amb els pares i germans, parlava en català. Així ho fèiem a casa, i tothom al Poble. Doncs bé, el dia que vaig acompanyar el company de classe a ca seua vaig quedar-me desconcertat i atònit en sentir enraonar el meu amic amb els pares i la germana: tothom en aquella casa parlaven en castellà! I semblava –vet ací el meu estupor sociolingüístic (o potser és psicolingüístic?)– que no ho feien perquè jo –una persona estranya– hi fos present.

Cal dir, en desgreuge dels meus pocs anys que al contrari de l'àvia d'en Cercas, un servidor es va adonar en un parell de segons (o potser en foren quatre o cinc) que el meu company i els seus pares no feien comèdia: el castellà també era una llengua familiar; si més no en aquella casa.

Naix el setmanari *La Quera*. *Lo corc de Ponent*

// REDACCIÓ

L'editorial lleidatana Pagès Editors ha impulsat recentment l'edició d'un setmanari que analitza des d'una visió crítica i satírica l'actualitat les comarques lleidatanes: *La Quera. Lo corc de Ponent*. La primera *Quera* va arribar als quioscos el passat dissabte 14 d'abril i cada dissabte n'eixirà un nou número.

Segons ha declarat a l'agència de notícies Efe el coordinador de la publicació, l'humorista gràfic Paco Ermengol, «volem que sigui una revista molt dinàmica. A cada número canviaran les seccions i els col·laboradors. Intentarem donar veu a molta gent que ara no té una plataforma on poder opinar. Per això les seccions seran variables», explica Ermengol.

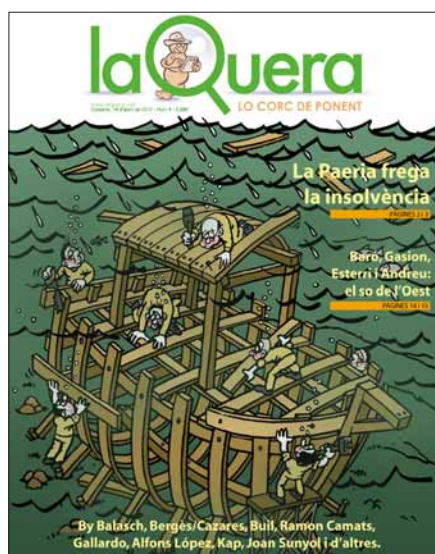
El setmanari està compost sobretot per articles il·lustrats, en què col·laboraran diferents periodistes com Pau Echaz i coneguts dibuixants com Balasch, Matías Tolsà, Cazeres, Alfons López, Jaume Capdevila KAP i el mateix Ermengol.

«El setmanari tindrà un pes gràfic

molt important. Tindrem molta il·lustració i poca foto», explica l'humorista. Tot plegat, amb l'objectiu de «ser la consciència crítica de Lleida, donar canya als polítics i a les institucions, per així posar a prova la salut democràtica de les nostres autoritats, però partint sempre d'una informació real, no inventada, i contrastada», apunta l'humorista.

La Quera seguirà la línia de treball iniciada pels participants de la plataforma digital lleidatana Cigaló Party, que analitza des d'una línia satírica i crítica l'actualitat de Ponent. «Va ser idea de l'editor Lluís Pagès que plasméssim en paper el que ja estàvem fent en el Carajillo Party», assenyala Ermengol.

De moment, al primer número del

setmanari l'Ajuntament de Lleida i les seues finances tenen un paper protagonista. «Com setmanari local, la Paeria centrarà gran part de les nostres informacions, però també les altres institucions. El que no farem mai és de gabinet de premsa d'aquestes administracions. Ja hi ha altres mitjans de comunicació que reproduïxen literalment les seves in-

formacions. Nosaltres no ens casarem amb ningú i com no depenem de subvencions, podrem fer-ho», assegura Ermengol.

La revista, que inicialment té un tiratge de 3.000 exemplars, publica 16 pàgines de continguts i es de moment es ven als quioscos de Lleida, Balaguer, les Borges Blanques, Mollerussa, Tàrrrega i Cervera.

NO SOM D'EIXE MÓN

El nom de la cosa // Francesc Ricart

«Han reconegut que sem l'accent catalan de la République française i han acceptat que a partir d'ara utilitzem la grafia catalana **Canigó** enlloc de la francesa *Canigou*».

Quan és a punt d'eixir, com recordava Lluís Rajadell a l'últim paper de *TdeF*, les modificacions de la Llei de llengües que han d'igualar encara més un corpus que va nàixer amb molt poca graduació, no deixen d'aparèixer mostres de poc respecte –per dir-ho suaument– envers el català a la Franja. Ho hem denunciat tants camins, però encara sona a broma: tothom s'atreveix amb la nostra llengua, tothom s'hi veu en cor.

Sense entrar en el detall, perquè ben segur que són conegudes de tothom, només enuncio les dues últimes manifestacions més cridaneres contra el català, em refereixo a les declaracions del president de la comarca Baix Aragó-Casp que, des d'una indiscutible autoritat (moral?, lingüística?) és capaç de predicar: «En mi opinió no es catalán sino aragonés. Es la lengua materna y no se escribe, es distinta al catalán puro». En dos paraules: és espectacular! Un text antològic per als estudiants de sociolingüística. L'altre material descobert que ens ha colpit aquestes setmanes ha estat el que ha mostrat Aragó televisió; ja sabeu, el capítol del programa d'una reportera que entra en una aula de l'escola d'Aiguaviva de Ber-

gantes (tenia el permís de la Inspecció? O potser en tenia l'ordre?) i interactua amb els xiquets d'una manera ben malèvola al voltant de la llengua tan estranya que parlen en aquell poble.

Com qui no vol la cosa, per terra, mar i aire, deixen anar tota l'artilleria perquè s'anul·li qualsevol possibilitat de reeiximent digne de la nostra llengua. Ens volen que siguem un patués, volen consolidar el xapurriat, ens volen difuminar. Fins i tot l'Estat francès, tan francès com és, ha deixat anar una volada d'esperança en relació als noms de lloc catalans, amb la utilització del topònim Canigó, tal com diu la nota que he reproduït a l'inici de l'article. No és gran cosa, en canvi nosaltres a la Franja, després de tants anys de brega, hem de continuar amb la vergonya de veure escrits els noms de les nostres viles i pobles en un idioma altre que el català, amb tot el que representa de subjecció, de desnaturalització, de negació.

Veurem si amb les modificacions de la 'Ley', els amos de la finca són capaços de posar el nom que toca a les parcel·les que administren i es recupera l'orgull de ser de Saidí, de Mequinensa, de Vall-de-roures, del Campell, de Benavarri i d'arreu. Ah!, i als xiquets aiguavivants d'aquella aula que no els distrauen dient-los coses estranyes.

Contrafur! Es poden aturar els canvis previstos a la Llei de Llengües?

// VICENT DE MELCHOR

Segons sembla, el Govern d'Aragó ha decidit revisar finalment la vigent Llei de Llengües. Mal que ens sàpiga, té tota la legitimitat democràtica per fer-ho. Però no de qualsevol manera. Li pot agradar més o menys el text legal, però té un límit clar: la legalitat vigent. Concretament, qualsevol canvi de la Llei de Llengües està limitat per l'article 7.2 de l'Estatut d'Aragó, per la Constitució espanyola i per un tractat internacional (la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries), que actuen com a santuaris contra qualsevol modificació capritxosa del Legislador. Acostar-s'hi amb ànim de «*terra cremada*» (l'*Heraldo de Aragón* dixit, 24-2-2012) és arriscar-se a una crisi estatutària i constitucional, per no dir a un conflicte diplomàtic. El precepte estatutari citat diu el següent: «*Una ley de las Cortes de Aragón [és a dir, la vigent de Llengües] establecerá las zonas de uso predominante de las lenguas y modalidades propias de Aragón, regulará el régimen jurídico, los derechos de utilización de los hablantes de esos territorios, promocionará la protección, recuperación, enseñanza, promoción y difusión del patrimonio lingüístico de Aragón, y favorecerá, en las zonas de utilización predominante, el uso de las lenguas propias en las relaciones de los ciudadanos con las Administraciones públicas aragonesas.*»

Per començar, l'Acadèmia Aragonesa del Català, com d'altres d'escampades pel món, té un valuós paper: «*Un dels signes més prometedors dels últims anys ha estat, de fet, l'establiment de nous centres acadèmics en un cert nombre de països que, amb la seua existència han vingut a demostrar un sentit innovador dels valors lingüístics [...] Aquests centres acompleixen diverses funcions alhora: a més de determinar fets i descriure llengües, proporcionen un canal de comunicació entre la comunitat local i el govern, i són un mecanisme per orientar energies, fons i activitats de revitalització. Confereixen a les llengües autòctones*

una presencia institucional, i per tant prestigi» (David Crystal: *Language death*, 2001, cap. 4 [traducció meua]). Dissoldre l'Acadèmia aniria directament en contra de l'esperit i la lletra de l'art. 7.2 (recordem: protecció, recuperació, promoció, difusió). D'altra banda, denegar-se un nom legítim a les dos llengües minoritàries d'Aragó representaria anar contra els drets civils i lingüístics de molts ciutadans de veure reconegut el seu nom d'acord amb els criteris sancionats per les universitats, les acadèmies i l'ús de les persones cultes. Això, a més, aniria contra els reiterats informes del Consell de Ministres del Consell d'Europa, emanacions oficials de la Carta Europea de les Llengües, ratificada el 2001 pel Regne d'Espanya –i en els quals no es parla d'altra cosa que d'aragonés i de català d'Aragó. És també palmari que llevar a la Llei la virtut de considerar aquestes llengües com a quasi-oficials va contra del precepte estatutari citat, que mana clarament que el ciutadà tinga drets lingüístics davant l'Administració. Tampoc se'ls pot substraure, com es pretén, la qualificació de «pròpies», ja que són consagrades amb aquesta paraula en el paràgraf citat, o bé la d'«històriques», en el paràgraf anterior. A més, la pretensió de declarar el castellà «única llengua oficial d'Aragó» és redundant i innecessària (ja ho era, ho és, i ho serà): de fet, només serveix per afegir sal a la ferida, i possiblement no és constitucional (pareix més prompte una competència pròpia de la Constitució, no d'una llei autonòmica); al contrari: s'ha interpretat que la Constitució espanyola obligaria al reconeixement oficial del català a l'Aragó.

Les llengües minoritàries (i ancestrals) de l'Aragó, d'altra banda, són considerades solemnement per l'Estatut com a béns culturals: «*Las lenguas y modalidades lingüísticas propias constituyen una de las manifestaciones más destacadas del patrimonio histórico y cultural aragonés*» (art. 7.1). Aquest és un concepte que va ser ob-

jecte d'algunes crítiques «puristes» però que ara pot girar com un guant en favor del català, ja que segons un altre precepte de l'Estatut (11.2) «*todas las personas y los poderes públicos aragoneses tienen el deber de respetar el patrimonio cultural y colaborar en su conservación y disfrute*». D'on es dedueix que qualsevol obstacle al seu respecte, conservació i fruitament ha de ser remogut pel Justícia d'Aragó o pels Tribunals. És més: si les llengües pròpies d'Aragó estan, per tant, alineades amb el Pilar de Saragossa, la Xarxa de Museus d'Aragó, la jota o amb una escultura de Gargallo pel que fa a la provisió de recursos econòmics i mitjans suficients, les llengües d'Aragó són, en canvi, l'únic patrimoni cultural aragonés que el Constituent estatutari cita explícitament –d'on es pot deduir la major importància, o fins primàcia, que li va atorgar. (Com també és significatiu que en parle en un article tan primerenc com el 7, sobre 115.)

La Llei de Llengües modificada que proposa el Govern d'Aragó, en la mesura que va contra variats conceptes de l'Estatut, constitueix el que en Dret clàssic aragonés s'hauria anomenat un *contrafur* –una anticonstitucionalitat, i per tant un abús. D'altra banda, el Govern, sens dubte per falta de consciència, es permetria desairar també la Carta de les Llengües del Consell d'Europa, per la qual cosa hauria d'estar preparat per a ser reprovat pel seu Consell de Ministres (que havia demanat reiteradament una llei com la que ara es vol buidar) i també per al vergonya que faria patir al Govern d'Espanya, que és el garant del seu compliment. I tot això sense comptar que si alguns cercles del govern aragonés desitjaven rebaixar tensions amb la Generalitat de Catalunya, no semblaria pas aquesta iniciativa legislativa la millor via per aconseguir-ho. En fi: sembla haver-hi arguments jurídics i polítics perquè el Govern mesure bé quins han de ser els seus passos respecte a la Llei de Llengües. O això, o «hi ha cas».

Iniciativa Cultural de la Franja

franja.wordpress.com

C/ Major 4.

44610 Calaceit (TE)

Telèfon / Fax 978 851 521

administracio@ascuma.org

iebc.cat

ascuma.org

Estudios Ribagorzans
Estudios Ribagorzans
Estudios Ribagorzans

cerib.blogspot.com

Les associacions de la Franja adverteixen sobre la fragilitat de la llengua catalana a la Franja i la necessitat de polítiques educatives a Aragó per a preservar-la

Les associacions culturals històriques de la Franja (Institut d'Estudis del Baix Cinca, Associació Cultural del Matarranya i Centre d'Estudis Ribagorçans) aplegades en la Iniciativa Cultural de la Franja:

DECLAREM

- Que **hi ha unanimitat en la comunitat científica a reconèixer els parlars de les nostres comarques com a llengua catalana**. Qualsevol dubte al respecte hauria de ser resolt amb consultes als departaments universitaris corresponents. La llengua catalana és patrimoni de les nostres comarques històriques (Matarranya, Baix Cinca, Llitera, Ribagorça, Baix Aragó i Baix Aragó-Casp).
- Que aquest patrimoni **es manté amb una fragilitat excessiva** i des de principis de la dècada passada ja mostra els primers símptomes de **substitució lingüística** en les àrees més poblades, convertint-se el castellà en llengua d'intercomunicació entre catalanoparlants en importants capes de població jove.
- Que el manteniment de la llengua catalana com a patrimoni de les nostres comarques depèn del **reconeixement de la llengua per part de les institucions**, i especialment cal que l'ensenyament obligatori assegure la plena competència lingüística del català i el castellà de tota la població a les nostres comarques. Només una política decidida per **l'alfabetització en català i en castellà** de la població escolar pot salvar la fragilitat amb què es conserva viu aquest patrimoni cultural en l'actualitat.
- Els parlants del català i els de l'aragonès han de tenir els **drets lingüístics assegurats** per les institucions autonòmiques, provincials, comarcals i municipals, per tal de poder desenvolupar la seua activitat en la llengua que trien.
- Que **ens preocupen profundament les declaracions** fetes les darreres setmanes per part de màxims dirigents de les institucions aragoneses que qüestionen l'existència d'aquesta llengua i els drets lingüístics dels seus parlants.

EXIGIM

- Que **es reconega la llengua catalana i la llengua aragonesa en la legislació aragonesa**.
- Que s'asseguren les mesures necessàries per a la **conservació de la llengua catalana i aragonesa a les comarques on és la llengua històrica**.
- Que **la llengua catalana i la llengua aragonesa formen part activa de l'ensenyament** per tal que tota la població escolar conega la llengua pròpia de les seues comarques i el castellà.
- Que es facen d'una vegada, per part de les institucions, **campanyes actives d'informació i conscienciació** de la població d'Aragó del fet que el català i l'aragonès formen part irrenunciable del seu patrimoni cultural, com en forma part del de tota la humanitat.